

i Daruvaru, te okolišju. Dragovoljno međjutim priznajemo, da je visoka vlada već opetovano puta izdala raznolike naredbe i u tom smieru, nu što, kad se iste po dotičnih organih, kojim provedba istih pripada, ne vrše. Dok se goder pako od strane javne uprave ne bude šumarstvu veća skrb posvećivala, ne koristi nam sveukupno šumarsko osoblje ništa. Jer eno, što je šumar trudom i marljivošću kroz više decenija uzgajao, uništila prostota žigicom za nekoliko ura.

Pak kraj toli žalostnih i jasnih odnošaja da se još i trsimo oko pomladjivanja i uzgajanja šumskog pomladka? Uz takove odnošaje da se u vlastele probudi volja k racijonalnom šumarenju?

Dà, baš nam se pri tom nameće pitanje: ne bi li bilo baš potrebno uz ovakove obstojnosti proglasiti i sam prieki sud za zločine paleža šumâ?

Ako za proglašenog priekog suda koji zapali kolibu u vrijednosti od kojih 100 do 200 for., može se i smrću kazniti, kad nam pako 10 do 15-godišnja sastojina od kojih 800 rali površine pogori, zadajuć nam štetu od više hiljada vrijednosti, tad je sve, ako se takova nesreća u novinah možda spomene, al ni iztrage ne bude!

Velimo s toga, da je skrajna doba, da se i u nas već jednom šumarskom pitanju u obće, a pitanju šumske policije napose, bolja i veća pomnija posveti, pak da se ta grana narodnog gospodarstva već jednom prestane jedino sa gledišta pravno-humanitarnoga riešavati. Prije svega valja puk odgajati, čudoredna ga načela naučati, pravno čustvo u njem probudjivati, radiost mu i štednju spočitavati, a onda bi se tek liberalni i humanitarni zakoni mogli stvarati, ne pako obratno, jer to sve samo k propasti voditi može.

Putositnice

od Josipa Ettingera, kr. katastr. šum. nadzornika.

Nije baš tako lahko uzpeti se na Rišnjak, kako sam mislio bio, kad si preduzeh sa njegovog vrška nagleđati se romantičnih prediela, o kojih su turiste a i mnogi drugi već dosta toga pisali, jer smetaju raznolike prirodne zaprieke, koje su

na svih Alpah obične, te se i tu na dan znadu po više puta izmieniti.

Zaputim se dakle 4. kolovoza god. 1879. iz Zagreba željeznicom do Delnica, odkuda se i opet drugi dan spustim preko Broda krasnom dolinom Kupe te kranjskom medjom do Čabra, a odtud prispijem kroz briegovite šume još zavriemeno do mjesta Gerova, gdje odlučim na konaku ostati. Odsjednem u gostioni i najnim kočijaša, koji bi me imao sutradan u 4 sata u jutro odvesti do šumarove kuće na Lazcu, gospoštije Ghycizijeve, kamo sam imao u 6 sati stići. Kočijaš mi obeća, da će biti točan, a ja urediv tako, što sam urediti imao, legnem dosta rano, a buduć umoran, što sam se cijeli dan na kolih vozio, skoro i zaspijem. Nu tek što usnuh, već me probudi netko, zoveć me promuklim glasom — a kad ja — a ono moj kočijaš sa sviećom u ruci, koj me budi, jer da je vrijeme poći! Ja ga upitam kako da je mogao u sobu unići, na što mi reče, da su vrata od kuće cijelu noć otvorena, te da tuj lupežâ ne ima i da se ne treba bojati. „Dakle ćemo i sigurno putovati“ odvratim mu ja, dadem mu svoju prtjagu, obučem se brže bolje, da se vrijeme ne gubi, a za čas već krenusmo iz sela. Mjesečina kao dan, a zvijezde na nebu trepte, da ih je milota vidjeti. Nada liepom danu. — Izvezav se iz sela čujem, da udara sat na seoskom zvoniku. Slušam koliko je! jedna ura po polnoći! dakle moj kočijaš probudi me dobra tri sata prije vremena! Kajao sam se, što nisam bar prije gledao na svoju džepnu uru, a kočijaš mi opazi, da je mislio, da je bolje prerano, nego li prekasno. Ele sad kako je, da je. Za malo ostavi nas dobra cesta, i zakrenemo šumskim putem, na koji je bujica puno rulja naniela, što nam je vožnju veoma otegotilo. Nakon podulje vožnje uzidjemo na neko brdo, gdje malo odmorimo, a bilo tuj pol puta. Međjutim zapalim si cigaru, a dadem jednu kočijašu, da si i on zadimi. Odmarajuć tako na tom vrhuncu začujem najednom, gdje se sa višega briega kamenje u dolinu kotrlja. Začudjen zapitam, tko li bi to mogao biti, da se u to doba tuda vere po briegu, na što mi kočijaš primjeti, da nitko drugi nije nego l' medjed, koji da se sa zobi u brlog vraća. Za mala posjednemo opet u kola, te krenemo dalje uz brdo, i što god se više na brdo penjasmo, tim je hladnije bivalo tako, da sam se napokon morao dobro u gunjac umotati, da ne ozebem.

Putem naidjismo na ugljare, koji su ugalj iz šume na prodaju na Rieku vozili. Jednomu se nesreća dogodila, jer mu se neprežnošću na koli ugljen upalio bio, nije ga bo dobro bio pogasio prije, nego što ga je na kola natovario, te tako jedva da si je od požara spasio i kola. Kako mi nesretnik reče, imao je do 15 forinti štete.

Dalje se vozeć dodjismo do zobi, koja je bila skoro dozriela, nu većinom povaljena, a pripovijedaše mi, da se je prije dva dana u zobi nalazio medjed, koji da je tu štetu počinio, i to ne samo time, što se je nahranio, nego i tim, što je od obiesti mnogo povalio. Oko četiri sata u jutro, kad je već i zora počela pucati, stignem do šumarove kuće na Lazcu, gdje se i krčma nalazi, a krčmar sa družinom bio već budan, grijuć se pri vatri, što je baš i meni dobro došlo, jer sam se mogao ogrijati, jer je jutro studeno bilo, dapače bilo i nešto mraza. Tuj kod kuće nadjem lugara i pomoćnog šumara g. Ozbolda i kr. šumskog procjenitelja g. Houvalta, koji se u toj šumskoj kućici za vrijeme katastralne šumske radnje u tom planinskom predjelu nastanio bio.

Ponajprije sastavismo osnovu za dalnje zajedničko putovanje i odlučismo, da ćemo danas poći na planinu Snježnik, a sutra na Rišnjak. Založiv nešta zaputim se u društvu sa pomoćnim šumarom g. Ozboldom na planinu Snježnik. Put, kojim smo se zaputili na planinu, bijaše samo za pješake, vodio je kroz jelove i omorikove sa bukvom u smjesi porašćene šume, a što se više na brdo uzpinjamo, tim je jela i omorika sve to više nestajala, a ostala sama bukovina kržljivog uzrasta, a zatim klekovina ili kosodrvina po pećinah i njenih dolinah, dok nije napokon i ta vegetacija drveća prestala.

Nakon poduljeg hoda uzpesmo se na vrh golog Snježnika, koji se 4764' iznad mora uzdiže, te s kojega je prekrasan vidik na jadransko more sve tamo do Rieke na susjedni Rišnjak i u Kranjsku. Akoprem je liep dan bio, to je ipak na vrhuncu oštar vjetar pirio. Tuj stanem tražiti bjelolista (Edelweiss), koji je u to doba cvao, nu g. Ozbold vidiv to, reče mi, da znade kosu, gdje ga u obilju ima, pa da će mi ga sad nabrati, no veleć, da ga tuj pričekam, dok se povrtati i ode. Čekajuć zabavljao sam se razgledavanjem klekovine (Pinus pumillio), koja se tuj u veliko razplodila bila. Medju ostalim opazim n grmlju kleko-

vine kosti, o kojih sam razabrali mogao, da su od marvinčeta, na što se ponešto zabrinuh, a kako i ne bi, kad stojah tuj osamljen u ovoj pustoši bez ikakvog oružja, do li svoga kiobrana; stanem dakle dovikivati šumara Ozbolda, koji se je dobrano odaljio bio, da se povrtati. Kad se je ovaj povrtio, zapitam ga, što o tih kostih misli, na što mi reče, da su prošle godine pastiri ovamo marhu na pašu gonili, te da su pri tom dva vola od medjeda ubita, pak se zato pastiri sada ne ufaju više ovamo na pašu, i ako kadkad dodju, to da se više čobana skupi, koji po noći vatru nalože na više miesta, da time tu opasnu zvjerad plaše, koja da, kako reče, od vatre zazire.

Nakon poduljeg razmatranja po visočini Snježnika povrtimo se istim putem kući. Na Snježniku odsiećem stablo od klekovine u promjeru $4\frac{1}{m}$ debelo i 30 godina staro. Niže dole od iste, gdje bukva prestaje rasti, posiećem jednu bukvu od $5\frac{1}{m}$ u promjeru, 65 godina staru i na голу kamenu izraslu; kora bukve bijaše $1\frac{1}{m}$ debela, a drvo joj bielo i tvrdo kao dreveno. Spuštajuć se niže, gdje omorika prestaje rasti, dadem posjeći jedno stablo od omorike, koje u promjeru debela bijaše $11\frac{1}{m}$ debelo i 72 godine staro, godovi bijahu tako česti, da ih jedva bijaše moći prebrojiti, a sve tri vrsti drveća uzrasle su tako rekuć na samom kamenu.

Sada predloži moj drug, da se spustimo u jednu guduru, jer da on zna, gdje se medjed danju obično zadržaje, pa da ćemo ga možda vidjeti — ja mu se ipak na ponudi zahvalim, pošto se u njegovu dvocjevku, koju je sobom imao, ne pouzdam, te mu izjavim, da ću mu drage volje ponudu prihvatiti drugiput, kad budem i sam oboružan, jer da svojim kišobranom ne idem medjedu u jamu vizite praviti. Iduć sve šumom naidjismo više puta na tetrebovca, kojeg u tih predjelih, kako mi šumar Ozbold reče, dosta imade, nadalje opazim od ptica pjevačica tuj još čizka (Zeisig) i zimovku (Gimpel), koji se tuj takodjer gnjezdi, dočim ga je kod nas samo ob zimu vidjeti. Vidjeh takodjer riedkoga, mnogim nepoznatoga žutoglavoga djetela (der dreizehige Specht). Taj ima tri prstaka na nogi, mužak je žutoglav, veličine kao i obični šareni djetao, crljenog podrepnog perja, prebiva samo u planinah, gdje ima smrekovih i jelovih šuma. Oko 11 sati prije podne povrtismo se u Lazac i tuj se do podne odmarasmo.

Zatim zaputim se sa kr. katastralnim šumskim procjeniteljem g. Houvaltom i pomoćnim šumarom Ozboldom te jednim lugarom u šumu gospoštije Ghyczy, gdje izkolčismo pokusnu plohu od jedne rali u mješovitoj sastojini od omorike i bukve, koja je na kamenu (kršu) inače u srednjem sklopu na visini od 3200' n. m. porasla. Na označenoj rali izmjerismo i prebrojismo sve drvlje, te pronadjosmo 140 stabala, medju kojima bijaše 82 stabla omorike sa 33% popriečnog promjera u prsnoj visini i 58 bukovih stabala sa 31% popriečnog promjera, i ukupnom drvnom gromadom od 4121 kubične stope u dobi od 120 godina i sa godišnjim popriečnim prirastom od 36 kub stopa na ral i godinu. Primjetiti je ipak, da se godišnji prirast na drvu tuj stopram oko 140. godine počima bujno razvijati, što nam pokazivahu stari panji. Za obavu te radnje, gdje su se imala i uzor-stabla posjeći i proračunati, trebasm 4 radnika, a cio posao obavismo za 3 ure.

Akoprem nam se je bio taj dan jutrom pokazao prijatnim, to se je ipak pod večer naoblačilo, i sutradan tako kišovito vrijeme bilo, da na posjet Rišnjaka niti pomisliti bilo nije, i tako moradoh za ovu godinu s tog odustati.

Godine 1880. zanese me opet službeni put u šumske prediele naprama planini Rišnjaku kud na 21. srpnja u selo Crnilug stignem. Tu dobijem dva lugara, da me prate u šumu Crnilug zvanu, koju sam imao u katastralnom poslu pregledati.

U 9 ura u jutro zaputim se sa lugari iz sela sve uz brdo kroz šumu Crnilug, gospoštije Turn-Taxis, koja zauzmlje površinu od preko 7000 rali a pruža se do podnožja Rišnjaka. Šuma ta sastoji iz smjese omorike, jele i bukve, te je najljepša šuma, koju gospoštija ta ovdje posjeduje. Iz nje se godimice mnogo drva za tehničku porabu sieče i u susjedne luke izvaž. I tako uzpinjuć se većinom po kozjoj stazi šumom, stigosmo oko jedne ure popodne do šumske kolibe na podnožju Rišnjaka, ter se tuj odmorismo i okriepismo. Kako je taj dan bila velika vrućina, ter pošto se moradosmo po kamenitom tom putu malo ne četiri ure uzpinjati, bio nam je odmor svima doista baš nuždom. Pokle smo odručali, bilo je i četir sata po podne, kad no krenusmo na Rišnjak, na koji bi se imali, od kolibe do vrha, dobar sat uz brdo uzpinjati; vidiv jedan od lugara, da se teško dižemo, primjeti: „Pa šta ćete na glavici Rišnjaka?

evo ga imate pred očima, Vi ste došli iz Zagreba prvi put ovamo, pak bi se već rado na vrh Rišnjaka uzpeti, ta naš gospodin šumar, je ovdje već preko četiri godine, pa još nije bio na vrh njega, a niti bi ga sve mule iz sela na vrh odvukle; on dolazi ovamo do kolibe, gdje se najede i napije pa: „rechts um“, odkud je i došao, — pa onda šta mislite, da se vrijeme neće do večeri prekrenuti?! Domislim se na to, da ću od tog izleta morat u tih okolnostih za danas odustati, jer bi nas noć nedvojbena zatekla, a u kolibi da prenoćimo, ne mogosmo ni pomisliti, tim više, što su se mali oblačići povrh nas navijali kao orleši, pa kako je uz to danju velika zapara bila, to se bilo nagloj promjeni vremena nadati; zato odmah odlučimo okrenuti Rišnjaku ledja, pak žurno povratiti se natrag odkuda smo i došli, nu podjosmo drugim putem, koji je bliži od onoga, kojim smo došli. Putem opazismo, da je jedan veliki više plosnati kamen malo ne sa svoga mjesta dignut i na stranu povaljen bio, što nam nedvojbena kazivaše, da je tuj netko na skoro biti morao. Razgledajuć amo tamo, reče jedan od lugara, da se je valjda morao medjed s tim kamenom napinjati, pak i zbilja opazismo, ragšapa, gdje je grebo po zemlji, a i na kamenu vidjalo se nešto njegove dlake, dakle se svakako napinjati morao, dok je kamen s mjesta krenuo. Kako mi cienismo, mogao je kamen imat i preko osam centi težine, što bi jamačno dalo četvorici ljudem dosta posla, dok bi ga sa golima rukama s mjesta krenuli. K tomu primjetiše još i lugari, da je valjda tuj medjed tražio mravâ, koje rado jede, jer da oni više puta na idju na kamenje ili klade, što ih je medjed odvaljao, da mrave, ose i pčele, ako ih nadje, pokupi, a nadje li gdje strvinu, pokupi iz nje crve, a gdje se na zob namjeri, da znade u polju mnogo štete počinuti. „Da nam nije s puta“ primjeti lugar, „vodio bih Vas do šupljeg smroka (omorike), gdje sam prošle godine na zasjedi medjeda čekao, jer se je baš bio na zobište namjerio i velike štete počinio, te sam prigodom zasjede velikoga straha pretrpio.“ „Kako to?“ upitam ga. „Eto tako“, nastavi iduć svoj govor: „zasjeo sam jednu večer u šupalj smrok, da medjeda dočekam, ter da ga iz svoje kubure pozdravim, a bio sam čvrst u nadi, da ću ga dočekati, jer je zob bila već dozriela, a ljudi su ga više vidjali, nego li občinskoga poljara, oko zobnih poljah. Ja zasjednem u smrok, te čekaj, pa čekaj,

pušku metnem na koljena, ciev pružim iz duplja. pak tako čučić od dugoga vremena mudrovah, kako da ga najljepše pozdravim, ter kako će mi njegova koža trud naplatiti, za koju sam naručbu imao, a i kaparu primio bio. Večer bijaše krasna, a vrijeme tiho, k tomu i mjesec razsvietio okoliš poput dana, gledajuć na zvijezde moglo je biti po mom računu oko pol noći. Kad najednom začujem, da se iza mojih ledja na briegu nedaleko od mene kamenje neobično ruši, pomislim si, da to ne može biti kršćena duša, koja bi se u to doba noći tud klatarila, već medjed, koji je uranio; nu kod svega toga povučem pušku u duplje i držeć ju stubočke medju koljenima, čekam — nu ne prodje niti četir sata, a već ga čujem iza mojih ledja za smrekom! Ja se utajim u svojoj špilji kao miš, iza ledja bo bio sam siguran, da mi naškoditi ne može, samo da ga djavo ne bi uputio, da zaviri u duplje, jer duplje, gdje sam ja čučio, bilo je tako tiesno, da se u njem, ako bi do šta došlo, ne bi mogao niti okrenuti, a kamo li da u njem puškom upravljam. K tomu mi se činilo, da mi se kapa na glavi diže, a bio me baš i strah obuzeo, pa kako i ne bi, ta bio sam u najvećoj opasnosti. Kad u jedan mah opazim, gdje tik uz smrok, u kojem čučim, s lieve strane medjed podignu zadnju nogu na smrok, valjda mu se htjelo mokriti na duplje, u kojem sam sjedio!

Da pod takovimi uvjeti o pucanju niti misliti bilo nije, razumije se samo sobom, jer da sam pušku iz duplja promolio, mogao bi mi ju, kakove je čudi, i oteti, nu ipak u svem svojem strahu dobijem ipak neku kuražu, pak ošinem medjeda dlanom pošteno — da ne zamjerite — po debeloj stražnjici, — u taj mah skoči medjed, al skočim bogme i ja iz svoje zasjede, znajuć, da se bolje mogu braniti vani, nego li u duplju, gdje se nisam niti okrenuti mogao, nu vidim, da se je i medjed morao valjano uplašiti, jer mu nije palo na pamet ogledati se, tko ga je ošinnuo, već umakne brže bolje u šumu, koja ga tako spasi od moje dvocijevke. I tako on odnese cijelu kožu, a ja živu glavu. Bože! još me i danas groza hvata, kad pomislim na tu večer. Imademo u našoj okolici dosta ljudi, koji su od medjeda ozledjeni i kljasti ostali.“

Tako razgovarajući se stignemo pred večer u selo Crnilug, na što se i kiša spusti, kojoj smo jedva izmakli. Nakon što do kasne noći još razgovarasmu sjedeć u krčmi, gdje sam bio

odsjeo, oprostim se sa svojim pratioci, a drugo jutro i tim krajem, bez da sam bio svoj naumljeni put na Rišnjak provalio.

Tek god. 1881. dodjoh, kadno sam opet imao u isti predjel putovati, i zbilja na Rišnjak. Bilo to na 24. kolovoza, kadno se iz Zagreba zaputih preko Kranjske na Rabek i odtud pokraj Cirkničkog jezera u občinu Prezid, ležeću na granici Kranjske, u koju se občinu tim putem prije i jeftinije dodje nego li putujući kroz Hrvatsku. Iz Prezida se odvezem romantičkim nu i veoma siromašnim predjelom (jer ne samo da je kamenito tlo, već ga je i malo, tako da ne rodi ni toliko, koliko pučanstvu treba za život, zato se tamošnji žitelji toliko i razilaze svietom, tražeći u tuđini zasluzbe, a najviše su baš od tud i naši šumski radnici) do mjesta Tršća, gdje sam se imao sastati sa kr. katastralnim šumskim procjeniteljem g. Houvaltom, koji se u poslu tuj bavio. Od tuda zaputimo se zajednički u šumu pomenute občine, da pokusnu plohu uzmemo i stojbinsku vrstnoću tla prosudimo, što bje u bukovoj i grabovoj šumi, uzgojenoj na briegu i kamenitom tlu a na sitno gospodarenoj, te bje pronađen popriečni prirast u drvu po rali i godini sa 1·2 kub. metra.

Iz Tršća odvezem se 26. u Gerovo, kamo stignem za dva sata i odsjednem u gostioni, u kojoj i prije dvie godine, po-brinem se opet za kočijaša, koji bi me odvezo do šumske kuće na Lazcu. Drugi dan oko šest sati u jutro krenem istim putem kojim i prije dvie godine u goru. Vozeć se putem kroz šumu susretnemo na pol puta pram Lazcu radnike, koji mi kraj puta pokazaše mjesto, gdje da je medjed baš pred dva dana govedče, koje je preko noći u šumi zaostalo, razderao. Nu kako mi isti ljudi pripoviedaše, ne napada svaki medjed na marvinče, već samo onaj, koji se na to nauči, a taj i ostaje krvoločan. Napokon stignem do šumske kuće na Lazcu, gdje nadjem pomoćnog šumara g. Ozbolda, kod kojeg sam i odsjeo. Ponajprije se sporazumimo glede izleta na Rišnjak, te odlučimo, pošto je vrijeme za posjet Rišnjaka za taj dan prekratko bilo, poći na bližnju planinu Snježnik, koja se može istoga dana obići, a sutra dan da ćemo onda Rišnjak posjetiti.

Kako bje odlučeno, zaputim se ja sa jednim tamošnjim lugarom na Snježnik, nu drugim putem nego prije dvie godine i to šumskim putem vodećim prama Platku i primorju. Zanimiv

mi je bio taj predjel zato, jer sam putem razabirao raznovrstno drveće i šikarje, što se po gajevih i lugovih ravnih predjela ne vidja, niti raste, tako je tuj vidjeti razplodjeni smrić patuljasti, jedna vrst borovice (*Juniperus nana*), koja samo na planinah uspjeva; ona ne raste u visinu, već pruža dugačko svoje granje širom po kamenju poput bršljana. Vidjeh i jarebiku (*Sorbus aucuparia*) sa liepim crljenim plodom, zatim crljenu zovu (*Sambucus racemosa*) sa liepim grozdastim crljenim plodom, što žbunj osobito krasi, nadalje više vrsti od kozilca (*Lonicera*), a vidjeh tuj i divlje groždjice (*Ribes alpina*) sa liepim crljenim plodom, koji u to doba bijaše podpuno dozrio. Plod mu naliči običnomu ribizu u vrtu, samo što ima bljutav okus, čega radi nitko ni ne mari za njega, kao niti za ogrozak (*Ribes grassularia*), koji takodjer žbunjasto tud raste. Bobulje ovog bodljastog žbunja dakako ne budu velike kao u vrtu, nego dorastu od veličine dramlije. Iduć dalje opazim vrbe od više vrsti, gdje po pećinah životare, koje vrsti tuj se ivom zovu, akoprem ni malo po ritovih rastućoj ivi ne nalikuju. Nadalje viditi je tuj žbunjastu smrdljivku (*Rhamnus alpinus*) sa velikim i debelim lišćem i plodom crnom bobuljom od veličine zeca sačme. Iz bobuljaka tih vadi se fina smeđjasta boja, te joj je toga radi plod poznat u trgovini. Stigav na granicu gospoštije Ghyczy, koja sa gospoštijom Turn-Taxis medjaši, krenemo s puta od iztočne strane na Snježnik. Uzlaz od ove strane uz strmo brdo i kroz kržljivu bukoyinu a napokon i kroz gustu prepletenu klekovinu bio je dosta naporan, dok se napokon ipak na vrhunac Snježnika ne uspjesmo, odkle nam se otvorio prekrasan vidik na more i planinu Rišnjak, kojoj se odtud ciela južna strana vidi i na koju se imadoh drugi dan uzpeti. Razgledav malko veličanstvenu narav, zaputim se sa lugarom po golom slemenu duž Snježnika, koji se pruža preko dva sata hoda, te se napokon spustimo istim putem, kojim i prije dvie godine do Lazca, gdje pred večer nakon šestsatnog hodanja na konak stigismo.

Kako rekoh, ima na Lazcu sazidana kuća za lugara i pomoćnog šumara, koji potonji ipak ljeti tuj zatočen, a ima tu i krčma vlastelinska, gdje okriepe dobit možeš, ako si ju nisi bio sobom ponieo. Jedno 200 metara dalje stoji u šumi kapela, koju je prijašnji vlastelin Baravić dao sazidati, ali žalibože,

nije nikad bila dogotovljena i tako ne dovršena zapuštena, te sada kiridjijaši, prevažajuć gradju na Lazac, u istoj vatri lože i prenoćivaju. Na Lazcu, ležećem u kotlini medju planinama Snježnikom i Rišnjakom, bijaše ta večer izvanredno živahna, pred večer bo nadodjose kirijaši amo prenoćiti, imajući gradju iz šume na Lazac izvažati, gdje se ista od šumskog osoblja preuzima, premjeri i buleta — te odkud ju i opet drugi kiridjijaši do morskih luka izvažaju. Kako sam tuj saznao, zasluži si jedan kiridjijaš velikom mukom na dan jedva tri forinta. Istu večer pripravim još sve za sutrašnju ekspediciju na Rišnjak, a kako se liepo zvijezde na vedrom nebu pokazale, nadao sam se, da će liepo vrieme i ostati te legnem zadovoljan spavati.

Drugi dan oko šest sati jutrom bijasmo već svi na noguh, a malo zatim krenusmo ja, pomoćni šumar g. Ozbold i jedan lugar na planinu Rišnjak, da pako bude društvo što živahnije, povede lugar sobom i svoja tri lovačka psa, veleć, da naidju li na trag medjedu, da ga gone kao i zeca, jer da je medjed strašljiv, pa da nastoji, opazi li da mu tko na tragu, ili kad čuje kakovu viku, da za rano izmakne, baš kao i lisica.

Šumski put, kojim smo se od kuće sve šumom mimo podnožja Rišnjaka polagano uzpinjali, bijaše zanimiv rastnjom, raznovrstnim šikarjem i biljem, pa ako je i bilo jutro liepo, to je ipak hladno bilo, kako je to obično u velikih planinah i u pol ljeta, k tomu bila i velika rosa, kano da je kiša noću pala, nije dakle baš bilo ugodno tuda prolaziti. Nakon sata hoda svrnemo od staze na planinu Rišnjak, te uz strmo brdo uzpinjasmo se sve kud i kako koji bolje može, jer staze nije bilo — i to sve kroz bukovu šumu, koja je na goloj pećini i ruševini tako liepo izrasla, da se čovjek liepom uzrastu baš čuditi mora, a to tim više, što pod bukvami ni šušnja vidjeti nije, jer ga obično vjetar i bujica, kako je vidjeti, svega raznesu. Tuj na jednom krenuše psi zvier, koja ipak prama glavici Rišnjaka odjuri, tako da ju psi već nisu vratiti mogli.

Nakon potežka hoda izađjemo iz šume na vidik, odkle nam se istom valjalo prieko velikih pećina i kamenja poput koza penjati, i gdje kako jedan drugog podpomagati i povlačivati, a baš tuj, kažu, da imadu i medjedi svoje brloge, tako da ovamo tko i riedko zalazi. Prevalimo napokon i tu vratolomnu partiju, ter stigismo opet na bukvom pošumljenu ravan. Tuj

me upozoriše na debeli šuplji javor, u kom da medjed svoj ležaj ima, ter gdje i prezimovati običaje. Duplje je veliko, a u njem bilo je vidjeti suhих grančica i četinja, što si ih medo naneo za stelju; inače mogao mu je stan biti ugodan, k tomu mu još snieg, koji tu i preko dva metra visoko znade napadati, i škulju zavije tako, da u to doba godine nije ni moguće do njega doći, po čem je vidjeti, da si je medo baš mudro udesio zimni stan, tako da ga nitko u slatkom snu uznemiriti ne može.

Od tud se zaputimo uz strmo brdo, koje je sa kržljavom bukvom obraslo, gdje je svako stablo počamši od panja krivo, te ga je moći upotriebiti za sane; ovaj se uzraštaj imade velikom sniegu pripisati, koji ih je u mladosti prignjelo.

Nakon poduljeg hoda kroz taj bukvik izidjemo u gustu klekovinu, kroz koju smo se opet podulje vremena uzpinjati imali, dok smo se iz nje prošuljali. Napokon još dobar komad po kamenju i pećinah verugajuć se, uzpjemo se oko deset sati prije podne na najveću glavicu Rišnjaka, 4837' visine iznad mora, koja je najviša planina u svoj civilnoj Hrvatskoj.

Uzlaz na Rišnjak mora zadovoljiti svakoga. Sa vrha glavice je prekrasan lep vidik na more, Rieku i druge okolice, na daleko i široko. Na najvišjoj glavici, gdje mogosmo jedva nas trojica stajati, uklesana je na pećini tromedja od pograničenih vlastelina. Akoprem je ovaj dan liepo vedro bilo, kako si ga je čovjek mogao samo želiti, to je gori ipak pirio vjetar, da nije bilo ugodno podulje vremena na vrhuncu stajati.

Oko vrška glavice vidjeh u podpunom cvietu bielolist (Edelweiss), a na prisojnih mjestih i gorske ruže (Alpenrose), nu ova bijaše, žalibože, već ocvala, nu i drugoga cvieća bijaše tuj u cvietu vidjeti.

Nakon poduljeg odmora i ručka na glavici nadjemo u zaklonu pećine, gdje smo počivali, flašu, u kojoj se nalazio arak papira sa popisanimi imeni bivšeg tuj već društva. Na taj arak upišemo i mi svoja imena uz dan 28. kolovoza, te ostavimo flašu na mjestu, gdje je i bila. Spremajuć se povratku predloži šumar Ozbold, da udarimo drugim putem kući, i to zapadnom stranom Rišnjaka, odkud će doduše silaz strmiji i opasniji biti, ali za nas tim zanimiviji, te da on i onako, od kako prieko dvanaest godina tuj služi, nije dva puta tom stranom išao, jer

mu nije revir, a niti je imao posla, nu da mu je poznato, da su tom stranom i turiste i botanici zalazili.

Ako je uzlaz težak, to je silazak još mnogo težji bio, jer je čovjek imao pred sobom visoke strmine i duboke ponore, gdje se valja dobro čuvati. Ni staze ne bijaše nigdje vidjeti, koje bi se čovjek držati imao, osim traga medjedskog, koji je svojom balegom označio, da je tuj prošao.

Osobitu pozornost probudi u nami u nekoj dubokoj kotlini navaljano kamenje od ogromne veličine, koje se je, kako bijaše vidjeti, od pećine sa vrha odrušilo. Gosp. Ozbold opazi, da ono tuj odavna ne leži, te da se je to prigodom potresa, koji je i ovdje bio, strovaliti moralo. Tako se prošuljamo i kroz gustu klekovinu, koja svoje grane širi i prepliće na više metara po kamenju, te stignemo nakon sata hoda jedva do kržljavog bukrika, gdje se je čovjek barem mogao rukom prihvatiti i sje-gurnije silaziti. Čim niže silazismo, tim dolazismo u jače bukove šume, te tako silazeć preko brda i gudura namjerimo se na neki zapušteni šumski put, koji nas je imao izvesti na Lazac. Iduć tim putem vidjesmo raznovrstno šikarje kao i kod Snježnika uz razplodjenu malinu, koja je tuj baš dozriela, što nam je vrlo dobro došlo, jer smo si njezinim plodom u toj pustinji zaslastili i žedju ugasili, pošto u tih brdinah nigdje vriela niti potočića ne ima.

Od drveća, koje se u tih predjelih nalazi, navesti mi je ranu bukvu sa tankom korom i bielom drvom, koja tuj ciele sastojine čini, zatim više suvrsti omorike, na koje me šumar Ozbold upozori, i koje drvodjelci razpoznavaju koli po izradbi drvca toli po rastnji stabla, kori i smještenju igala po hvojcicah. To jesu:

Rana ili mehka omorika odlikuje se tim, što ima u cvietnici vrlo ružičasto-erljenu mužku resu, mlade su šešarke ljubičasto-zagašene, dozriele hrdjasto-zagašene, kraće i krupnije. — Šešarke dozrievaju 14 dana prije nego kod drugih suvrsti, drvo je mekano i lasno se izradjuje.

Pozna ili tvrda omorika razlikuje se od prvašnje time, što ima mužku resu manje ružičasto-erljenu, mlade šešarke erljene, dozriele hrdjasto-žute, veće su i tanje, zriju kasnije, drvo više erljenkasto i čvrsto, čega radi traži se za jarbole.

3. Vitka omorika ili jadika razlikuje se od prvašnje na prvi pogled debelimi granami, na pokrajnih tankih i visećih grančicah, kojih igle su dobro opuznjene, u ostalom su igle dulje i užje prama prijašnjim; stablo i grane vitke, šešarke jako dugačke, dok su mlade žuto-zelene.

4. Kostrušasta omorika odlikuje se tim, što ima grane prama vršiki nešto stubočno postavljene, a igle po granah češljasto poredane, prama prijašnjim kraće i deblje. Po obliku izgleda stablo kostrušasto, a ne raste tako krupno kao ostala ovoga roda; raste po vrhuncih planine.

Oko četiri sata po podne stignemo sa protivne strane opet na Lazac, pošto smo tako za vrieme od devet sati cielu planinu Rišnjak obišli. Put taj ostati će mi uvijek u uspomeni, jer je predjel taj u svakom obziru za šumara zanimiv, te bih osobito vježbenikom šumarstva preporučio, da nastoje u ljetno doba, kad se tuj sa drvom živahno kod šumarije na Lazcu radi, neko vrieme probavit, da se tako s gorskim gospodarenjem šumâ i praktično upoznađu.

Eucalyptus.

Napisao F. Zikmundovsky šumarski nadzornik u Zadru.

II.

U posljednjem broju ovoga lista priobćio nam bio g. D. Nanincini obćenita ob uzgoju i koristi eucalyptusa, s osobitim obzirom na naše domaće odnošaje. Da popunimo taj članak spomenuti ćemo danas nešto ob uzgoju eucalyptusa u Dalmaciji obzirom na članak, što no ga je c. kr. nadzornik šumarstva za Dalmaciju g. F. Zikmundovsky bio u drugom svezku „Oesterreichische Monatsschrift für Forstwesen g. 1882.“ objelodanio:

„Eucalyptusâ nalazimo u Dalmaciji prije svega u mjestih Trogiru, Spljetu, Lesinu, Starom gradu, Korčuli, Smokvici, Stonju, Dubrovniku, Lokrumu i u Kotoru. Sva tuj uspjevajuća stabalca liepo su uzčuvana uz svu strogu zimu g. 1880/1., samo eucalyptusi, nasadjeni u okolici Skradina i Zadra propadoše. Prigodom službenih putovanja Dalmacijom g. 1881. imadoh prilike toli starije koli i novije od g. 1880. potičuće nasade eucalyptusa razgledati, pak stoga osobitim zadovoljstvom

spominjem, da se biljka ta po Dalmaciji sve to više udomljuje, kako nam to najbolje dokazuju i sljedeći primjeri.

Podjemo li Dalmacijom od sjevera prema jugu, to nailazimo na eucalyptusa prije svega u okolišju željezničke postaje u Vrpolju. Tamo bo se nalazi dobro uzčuvani drvored od kojih 80 komada eucalyptusa, i to ponajviše roda E. globulus. Zemljište je zaklonjeno i dobro, biljke uzgojene su do god. 1880. u Spljetu u loncih, dobro su uzčuvane i koljem pričvršćene, a preko zime još i slamom i gnojem pokrite, da se od mraza uzčuvaju. Na slični je način nasadjeno nekoliko eucalyptusa takodjer i u okolici postaje Perković, a na postaji Solinskoj iznad Kastela nasadjen je takodjer drvored od jedno 80 komada eucalyptusa, oko kojeg se nasada osobito g. miernik Čičin mnogo trudi.

Solinski je drvored zasadjen baš iznad novo otkritih prekrasnih rimskih grobnica starog Solina.

U Trogiru, u perivoju grofa Fanfogne, zasadjena su u kakah takodjer četiri „Eucalyptus cornata“, koji su danas već šest godina stari, te akoprem bezprestano vani ostaju, ipak slab prirast pokazuju. Godine 1880. znatno je vlastelin taj umnožio svoje nasade eucalyptusa, uspjeh međjutim još ne možemo znati.

U Kastelu Cambi zasadio je grof Cambi dva komada E. globulus g. 1880. na prostu u svom perivoju.

U Spljetu već liepo stoje dva četirgodišnja Eucalyptusa globulus u bašći tik kolodvora, visina im je 5—5¹/₂ metra, a već prošle godine izmjeniše lišće, što kako poznato tek u trećoj godini biva; tlo je navoženo, a korenje im sjegurmo vlažno radi blizine mora, što međjutim ni najmanje ne smeta, jer oba stabalca baš bujni uzrast imadu.

Na Lošinjju stoji u malom gradskom perivoju osam komada Eucalyptus globulus, koji će sjegurmo uztrajati kao i oni exemplari na Visu.

U Starom-gradu nalazimo takodjer na sgodnom i prilično vlažnom mjestancu više nasadjenih eucalyptusa. U Orebiću i Kučišću liepo se na prostu uzčuvaše jedna 4-godišnja i više 2-godišnjih eucalyptusovih biljka, a samo jedno stablo E. globulus u bašći dra. Ivaniševića poginulo je, pošto je već g. 1880. sahnuti začelo, što mi se tim čudnovatije pričinjaše, jer u istoj bašći već kroz više godina do 10 metara visoka datula (paoma)